

ВІДГУК

*доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України,
провідного наукового співробітника Маркетингового центру НДЧ кафедри
маркетингу Сумського державного університету,*

Резніка Олега Миколайовича

на дисертацію Турлая Олега Івановича

*«Медіація як спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної
власності», поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
ДФ 58.082.154 Західноукраїнського національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право*

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

У сучасних умовах інтелектуальна власність виступає одним із визначальних чинників інноваційного розвитку держави, її економічної конкурентоспроможності та технологічної незалежності. Належна охорона результатів інтелектуальної і творчої діяльності безпосередньо впливає на спроможність держави зберігати науковий потенціал, залучати інвестиції, розвивати високотехнологічні галузі та забезпечувати ефективну комерціалізацію інновацій. Водночас зростання кількості й ускладнення характеру правовідносин у цій сфері закономірно супроводжуються виникненням конфліктів, урегулювання яких потребує сучасних, оперативних та гнучких правових механізмів.

Актуальність обраної О. І. Турлаєм теми посилюється в умовах повномасштабної збройної агресії проти України. Руйнування наукової та виробничої інфраструктури, переміщення підприємств і дослідницьких установ, втрата доступу до матеріальних носіїв технологій, зміна складу наукових колективів та ускладнення виконання договірних зобов'язань створюють нові категорії спорів щодо належності, використання й комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. Застосування виключно судових процедур у таких умовах не завжди сприяє оперативному відновленню співпраці та збереженню інтелектуального потенціалу держави.

Медіація завдяки конфіденційності, гнучкості процедури, можливості врахування не лише юридичних позицій, а й економічних та технологічних інтересів сторін може стати дієвим способом урегулювання відповідних конфліктів. Особливого значення вона набуває у спорах, пов'язаних зі спільними науково-технічними розробками, трансфером технологій, реалізацією інноваційних проєктів, використанням результатів досліджень, створених за державні чи донорські кошти. Водночас її застосування потребує чіткого визначення меж у правовідносинах, пов'язаних із державною таємницею,

військовими і подвійними технологіями, експортним контролем та національною безпекою.

Своєчасність дисертаційного дослідження зумовлюється також євроінтеграційним курсом України та необхідністю наближення національних механізмів захисту прав до європейських стандартів. Розвиток альтернативних способів вирішення спорів відповідає загальній тенденції модернізації правосуддя, зменшення конфліктності суспільних відносин та формування культури партнерського врегулювання правових суперечностей.

Отже, комплексне дослідження медіації як способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності є безумовно актуальним. Воно має значення не лише для розвитку доктрини альтернативного вирішення спорів, а й для формування ефективної державної політики щодо збереження інтелектуального капіталу, підтримки інноваційної діяльності та забезпечення повоєнного відновлення України.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатньо високим. Автором проведено комплексне дослідження обраної проблематики із використанням сучасної методології наукового пізнання, що забезпечило послідовність викладених положень та внутрішню логічну узгодженість усіх структурних елементів роботи.

Достовірність отриманих результатів забезпечується широкою джерельною базою дослідження. Дисертантом опрацьовано значний масив національного законодавства, міжнародно-правових актів, документів Європейського Союзу, практики Європейського суду з прав людини, Суду Європейського Союзу, Верховного Суду, а також наукових праць українських і зарубіжних дослідників. Такий підхід дозволив автору сформулювати комплексне бачення розвитку медіації у сфері інтелектуальної власності.

Позитивної оцінки заслуговує використання порівняльно-правового аналізу. Автор не обмежується констатацією положень іноземного законодавства, а здійснює їх критичне осмислення з позицій можливості імплементації в українську правову систему, що істотно підвищує наукову цінність одержаних результатів.

Висновки дисертації є логічним результатом проведеного дослідження, випливають зі змісту відповідних розділів роботи, належним чином аргументовані та підтверджені достатньою доказовою базою. Запропоновані автором рекомендації мають не лише теоретичне, а й прикладне значення та можуть бути використані у процесі подальшого вдосконалення законодавства і практики застосування медіації у сфері інтелектуальної власності.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи

Структура дисертаційної роботи Олега Івановича Турлая зумовлена поставленою метою та завданнями дослідження, відповідає логіці розкриття обраної проблематики і забезпечує послідовний перехід від загальнотеоретичного осмислення медіації до формування прикладних пропозицій щодо її використання у сфері інтелектуальної власності. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють відповідні підрозділи, висновків, списку використаних джерел і додатків. Структурні частини роботи взаємопов'язані, а зміст кожного наступного розділу ґрунтується на результатах, отриманих у попередньому.

У першому розділі автор досліджує теоретико-правові засади становлення та розвитку медіації як способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано генезу відповідного правового явища, визначено зміст поняття медіації, її ознаки, принципи та місце у системі способів захисту прав. Заслуговує на увагу здійснена дисертантом періодизація розвитку медіації, у межах якої виокремлено інституційні та правові етапи її становлення. Це дозволило автору показати, що медіація поступово трансформувалася з переважно неформального способу узгодження інтересів у самостійний правовий інститут.

Другий розділ присвячено особливостям застосування медіації при вирішенні окремих категорій спорів у сфері інтелектуальної власності. Автором визначено критерії медіабельності таких спорів, запропоновано їх поділ на медіабельні, обмежено медіабельні та спори, щодо яких застосування медіації є недоцільним або неможливим. Досліджено особливості проведення медіаційної процедури, правовий статус її учасників, застосовувані інструменти, а також чинники, що впливають на результативність переговорного процесу. Окрему увагу приділено конфіденційності, збереженню комерційної цінності об'єкта інтелектуальної власності та необхідності врахування публічних і безпекових інтересів.

У третьому розділі сформовано авторське бачення вдосконалення системи застосування медіації у сфері інтелектуальної власності в Україні. Запропонована модель охоплює нормативний, інституційний, кадровий, процедурний та інформаційно-просвітницький складники. Автор обґрунтовує необхідність спеціалізації медіаторів, упровадження типових медіаційних застережень, посилення взаємодії з УКРНОІВІ, судами та міжнародними інституціями, зокрема Центром арбітражу та медіації ВОІВ. Практичної значущості набувають положення щодо використання медіації у спорах, пов'язаних із технологічним трансфером, реалізацією інноваційних проєктів і комерціалізацією результатів науково-технічної діяльності.

Загальні висновки узгоджуються зі змістом дисертації, відповідають поставленим завданням і концентровано відображають основні результати проведеного дослідження. Загалом структура роботи є логічною та

збалансованою, а її зміст свідчить про комплексне опрацювання проблеми застосування медіації у сфері інтелектуальної власності з урахуванням приватноправових, інституційних та суспільно значущих аспектів.

Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна дисертаційної роботи О. І. Турлая полягає у комплексному теоретико-правовому обґрунтуванні медіації як самостійного способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності та формуванні цілісного бачення напрямів її подальшого розвитку в Україні. Сформульовані автором положення не обмежуються вдосконаленням окремих процедурних аспектів медіації, а спрямовані на побудову системного механізму її нормативного, інституційного та організаційного забезпечення.

Особливої уваги заслуговує вперше запропонована автором комплексна модель імплементації медіації у сфері інтелектуальної власності, що охоплює нормативний, інституційний, кадровий, процедурний та інформаційно-просвітницький складники. Перевагою цієї моделі є її системний характер: кожен із визначених елементів не існує ізольовано, а функціонує у взаємозв'язку з іншими, забезпечуючи послідовне впровадження медіаційних процедур у правозастосовну практику. Такий підхід дозволяє розглядати медіацію не як факультативний інструмент, а як складову сучасної державної політики у сфері охорони інтелектуальної власності та розвитку інноваційної діяльності.

Науково значущою є розроблена дисертантом класифікація спорів у сфері інтелектуальної власності за ступенем їх медіабельності, відповідно до якої виокремлено медіабельні, обмежено медіабельні та немедіабельні спори. Запропонована диференціація має важливе значення для встановлення меж допустимого застосування медіації, особливо у конфліктах, пов'язаних із державною таємницею, військовими і подвійними технологіями, експортним контролем, охороною суспільного інтересу та національною безпекою. Автор переконливо доводить, що можливість медіаційного врегулювання має визначатися не лише приватноправовою природою спору, а й характером прав, повноважень та інтересів, яких він стосується.

Позитивної оцінки заслуговують також положення щодо розвитку співпраці між судами, УКРНОІВІ, професійними об'єднаннями медіаторів та міжнародними інституціями, зокрема Центром арбітражу та медіації ВОІВ. Перспективним є запропонований підхід до використання медіації у конфліктах, що виникають під час реалізації спільних науково-технічних проєктів, трансферу технологій, комерціалізації результатів досліджень та розподілу прав на об'єкти, створені за державні або донорські кошти.

Отже, наукова новизна роботи має комплексний і системоутворювальний характер. Сформульовані дисертантом положення розширюють наукові уявлення про роль медіації у сфері інтелектуальної власності та створюють належне теоретичне підґрунтя для її використання як інструменту збереження

інтелектуального потенціалу, підтримки інноваційної діяльності й повоєнного відновлення України.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання під час формування та реалізації державної політики у сфері розвитку медіації, удосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності та впровадження сучасних позасудових способів врегулювання спорів відповідно до європейських стандартів. Запропонована автором комплексна модель застосування медіації може бути врахована у діяльності органів державної влади, УкрНОІВІ, судових органів, професійних об'єднань медіаторів, закладів вищої освіти та інших інституцій, діяльність яких пов'язана із забезпеченням охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Практичну цінність становлять сформульовані автором пропозиції щодо визначення критеріїв медіабельності спорів у сфері інтелектуальної власності, розвитку спеціалізації медіаторів, удосконалення інституційного забезпечення медіації та впровадження типових моделей взаємодії між учасниками відповідних правовідносин. Їх реалізація може сприяти підвищенню ефективності функціонування системи альтернативного вирішення спорів, зменшенню навантаження на судову систему та формуванню сталої практики мирного врегулювання інтелектуально-правових конфліктів.

Особливого значення результати дослідження набувають у контексті європейської інтеграції України, розвитку національної інноваційної системи та післявоєнного відновлення держави. Використання медіації як ефективного механізму врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності здатне сприяти підвищенню рівня захисту результатів творчої та інноваційної діяльності, збереженню інтелектуального капіталу, розвитку технологічного підприємництва, комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та зміцненню інвестиційної привабливості України.

Дотримання вимог академічної доброчесності

Під час ознайомлення з дисертаційною роботою підстав вважати, що її результати отримані з порушенням принципів академічної доброчесності, не встановлено. Зміст дисертації свідчить про самостійний характер виконаного дослідження, належне використання наукових джерел та коректне оформлення посилань на праці інших авторів.

Ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів у дисертаційній роботі не виявлено.

Повнота висвітлення результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях

Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображені у наукових публікаціях автора. Опубліковані праці охоплюють ключові напрями дослідження, послідовно

розкривають теоретичні та прикладні аспекти застосування медіації у сфері інтелектуальної власності, а також відображають логіку формування авторської наукової концепції — від аналізу загальних засад медіації до розроблення практичних рекомендацій щодо її впровадження у національну правову систему.

Аналіз змісту наукових праць свідчить, що автором забезпечено належну апробацію отриманих результатів. Опубліковані матеріали відображають основні положення дисертації, містять результати самостійних наукових пошуків, демонструють послідовність розвитку авторських поглядів і підтверджують достатній рівень наукової зрілості проведеного дослідження.

Важливо, що результати дисертації пройшли апробацію не лише шляхом публікації у фахових наукових виданнях, а й під час участі автора у науково-практичних конференціях, що сприяло їх фаховому обговоренню, критичному осмисленню та подальшому вдосконаленню окремих положень дослідження.

Такий підхід відповідає сучасним вимогам до підготовки дисертаційних досліджень та свідчить про належний рівень наукової комунікації автора.

Отже, зміст, обсяг та характер оприлюднених наукових праць дають підстави стверджувати, що результати дисертаційного дослідження висвітлені повно, всебічно та у достатньому обсязі, а вимоги щодо апробації й опублікування основних наукових результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії автором виконано у повному обсязі.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження

Попри загальне позитивне враження від дисертаційної роботи, її високий науковий рівень та практичну цінність отриманих результатів, окремі положення дослідження залишають простір для наукової дискусії, уточнення й подальшого розвитку. Висловлені нижче зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, проте, на мою думку, могли б сприяти ще більшій аргументованості окремих авторських висновків та розширенню можливостей їх практичного застосування.

1. Одним із вагомих результатів дисертаційного дослідження є визначення медіабельності спору через сукупність критеріїв, до яких автор відносить предмет спору, характер спірного права, межі диспозитивності сторін, наявність публічного інтересу, вплив домовленостей на права третіх осіб та правові наслідки угоди (с. 19 дисертації). Водночас запропонована система потребує чіткішого розмежування законодавчих обмежень медіабельності та критеріїв доцільності звернення до медіації. Неможливість врегулювання певного питання домовленістю сторін і низька перспектива успішного проведення медіації в конкретній конфліктній ситуації є різними правовими явищами. У зв'язку із цим доцільно було б визначити, які критерії мають імперативний характер і виключають можливість медіації, а які слід розглядати лише як орієнтири для сторін і медіатора під час оцінювання доцільності та потенційної ефективності

відповідної процедури. Таке уточнення підвищило б практичну придатність запропонованої автором системи критеріїв.

2. Автор обґрунтовано враховує публічний інтерес як одну з меж медіабельності спорів у сфері інтелектуальної власності (с. 19-20 дисертації). Разом із тим ця категорія використовується у роботі переважно як загальний обмежувальний чинник і потребує більшої юридичної конкретизації. Сама по собі участь державного органу у правовідносинах або зв'язок спору з реєстраційною чи адміністративною процедурою не завжди унеможлиблюють медіацію. Доцільно було б диференціювати випадки, коли публічний інтерес повністю виключає можливість розпорядження предметом спору, коли допускає узгодження лише окремих приватноправових наслідків, а коли не перешкоджає повному врегулюванню конфлікту. Такий підхід надав би більшій визначеності запропонованій автором категорії обмежено медіабельних спорів та сприяв би її практичному застосуванню.

3. Запропонована автором модель передбачає формування спеціалізованої інституційної та кадрової інфраструктури медіації у сфері інтелектуальної власності, що загалом заслуговує на підтримку. Водночас додаткового обґрунтування потребує оптимальний обсяг спеціального нормативного регулювання такої медіації. Надмірна деталізація вимог до процедури, медіаторів та організацій може не узгоджуватися з принципами добровільності, самовизначення сторін і гнучкості медіації, тоді як повна відсутність спеціальних стандартів не гарантує належного врахування технічної та правової складності інтелектуально-правових спорів. У зв'язку із цим доцільно було б чіткіше визначити, які елементи спеціалізації мають закріплюватися на законодавчому рівні, які можуть встановлюватися підзаконними актами або професійними стандартами УКРНОІВІ, а які доцільно залишити у сфері саморегулювання медіаторської спільноти. Це дозволило б узгодити потребу у спеціалізації з природою медіації як гнучкої та автономної процедури.

4. Науковий інтерес становить запропонований у дисертації спеціальний принцип збереження цінності об'єкта права інтелектуальної власності (с.145 дисертації). Це положення є оригінальним і перспективним, однак потребує чіткішого визначення його місця в системі загальних і спеціальних принципів медіації. Зокрема, доцільно було б з'ясувати, чи має цей принцип самостійне нормативне значення, чи є функціональним проявом принципів добросовісності, співробітництва, добровільності та самовизначення сторін. Окремого обґрунтування потребує порядок вирішення можливої колізії між необхідністю збереження економічної чи репутаційної цінності об'єкта і потребою припинення його незаконного використання, захисту публічного інтересу або прав третіх осіб. Розкриття співвідношення та ієрархії відповідних принципів посилює системність авторської концепції та надало б їй більшої нормативної визначеності.

Проте, висловлені зауваження та побажання мають переважно науково-дискусійний характер, спрямовані на подальший розвиток порушених у дисертації положень і не знижують загальної високої оцінки виконаного дослідження. Вони не впливають на наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів і не змінюють позитивного висновку щодо дисертаційної роботи.

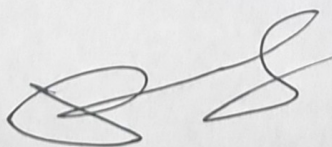
Таким чином, дисертаційна робота Турлая Олега Івановича на тему «Медіація як спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що має важливе значення для розвитку науки цивільного права, права інтелектуальної власності та альтернативних способів вирішення спорів.

Дисертація характеризується належним рівнем наукової новизни, достатньою теоретичною обґрунтованістю висновків, практичною спрямованістю отриманих результатів та їх належною апробацією. Висловлені зауваження мають переважно науково-дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не знижують її наукової цінності.

За актуальністю теми, ступенем обґрунтованості наукових положень, новизною отриманих результатів, їх теоретичним і практичним значенням, повнотою оприлюднення результатів дослідження, а також відсутністю порушень академічної доброчесності дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Опонент

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
провідний науковий співробітник
Маркетингового центру НДЧ
кафедри маркетингу
Сумського державного університету

Олег РЕЗНИК